

her ser man de mange «modes» fylt med forskjellige prydsting som point d'esprit og point de mariage.

Vi har hørt, at alt hvad der blev knipt i Flandern og Brabant gik under fællesbenævnelsen flamske liketil 1650, med undtagelse av Brüsselerkniplingen, som ved sin egenart straks adskilte sig fra de andre. Dens kjendetegn er den relief, der ofte benyttes i mønstret, og som fremkommer ved at traaden i linslagmønstret, naar det kommer ut til kanten, snurres rundt med en anden traad, der løper langs mønstrets kant og derpaa atter føres ind i dette. Saaledes opstaar en liten tynd snor eller et relief, som avslutning av mønstret mot «reseauet». Denne karakteristiske teknik er altid tilstede, men er benyttet i større eller mindre utstrækning i Brüsselerkniplingens forskjellige epoker. I de første decenniier av det 18de aarhundrede blev det sparsomt benyttet, men tiltar saa raskt i bruk og fra omkring 1750 og til vor tid er praktisk talt hele mønstret omgitt av dette relief. Endnu en eiendommelighet har «Brüssel», nemlig den, at traadene i toiléet følger kurverne, i motsætning til de andre flamske kniplinger, hvor de gaar horisontalt og vertikalt nøiagtig i rette vinkler. Fremdeles er det at bemerke ved Brüssel, at det har to typer av toilé, enten er det knipt med $\frac{3}{4}$ slag, som har en tèt tekstur, og kaldes da i kniplingssproget toilé mat, eller den er knipt med halvslag og har da en aapen, gitterlignende tekstur og kaldes toilé grillé. Disse typer brukes med stor virkning, naar der skal frembringes lys og skygge i blomster eller bryte en stor mængde toilés ensformighet.

I motsætning til Valenciennes og Malines, hvor mønstret og reseauet kniples i ett paa puten med samme traad paa samme tid, blir reseauet i Brüssel senere knipt ind; man kan paa vrangen av kniplingen se reseauets traade overskjære mønstret. Denne maate at kniple ind reseau har Brüsselerkniplingen fælles med den milanesiske og med den flamske barokknipling.

Brüsselerkniplingens fremstilling er meget komplicert; der trænges syv personer for at fremstille en knipling, hver har sin specielle funktion og benævnelse.

- 1) La Drocheleuse, den som arbeider reseauet.
- 2) La Dentellière, den som arbeider toiléet.
- 3) La Pointeuse, den som syr blomsterne.
- 4) La Plateuse, den som knipler blomsterne.
- 5) La Fonneuse, den som knipler les modes.
- 6) La Jointeuse, den som fører de forskjellige sectiver ¹⁾ sammen.
- 7) La Strigeuse, den som syr blomsterne paa reseauet.

¹⁾ Smaastykker.

Disse arbeider hver sin part uten at ha idé om det kunstneriske hele. Ansvarer derfor hviler ganske paa chefen, som vælger mønster, bestemmer les modes og tar ut traad; han alene kjender virkningen, naar det hele tilslut sættes sammen. Brüssel var det eneste sted i Flandern hvor der ogsaa blev syet kniplinger. Disse var meget efterspurte og ansaaes for at være de fineste. De var de dyreste, fordi de trængte den længste arbeidstid. Endnu en type forekom i Brüssel, nemlig en kombination av syet og kniplot. Herigjennem opnaades smukke resultater, sømmen, der virker litt tæt og fast, danner god kontrast mot den myke knipling.

De gamle Brüsseler-kniplinger har tre forskjellige reseaux. Det ældste er:

1) De picotbesatte brider.

2) Kniplot reseau med hexagonal maske (drochel). I drochel er de to sider gjort av fire traade, flettet fire gange, og de andre fire sider av to traade, tvundet 2 gange. I den allerførste tid benyttedes i det kniplede reseau den runde maske.

3) Syet reseau, der arbeidedes av fortløpende knaphulssting i ett med mønstret fra blomst til blomst. Dette er det fineste reseau og tre gange saa dyrt som det kniplede, det bruktes ogsaa kun til de kongeliges trousseaux.

Et av de ældste kjendte mønstre i Brüssel er det saakaldte «à la candelière», dette bestaar av smaa tæt sammenstilte ranker, der ofte har form av en kandelaber og sammenholdt med ganske smaa picotbesatte brider.

De gamle Brüsseler-kniplinger udmerker sig ved linets rent vidunderlige finhet, reseauets skjønhed og mønstrets elegance. Dette følger altid tidens skiftende smagsretninger som bestemmes i Frankrike, derfor benævnes de forskjellige epoker efter de franske suveræner. De klassiske kniplestykker i Brüssel er rent en kunstens aabenbarelse, de indeholder alt hvad der her kunde præsteres av smag og teknik. De er alle fra Ludvig den 14des epoke, med herlige figurfremstillinger omgitt av et rikt bladverk, der er fylt med allehaande forskjellige «modes». De var væsentlig arbeidet til kirkelig bruk, og de opbevarte voiles de bénédiction viser tydelig den enestaaende kunstfærdighet, hvormed de er kniplot. Ludvig den 14des stil holdt sig i disse kirkelige gjenstande længe efter hans død (1714), endnu saa sent som 1775 blev der kniplot herlige ting i hans genre, der passet godt til alvorlige fremstillinger, — i motsætning til Ludvig den 15des graciøse stil, der saa fortrinlig egnet sig til verdslig bruk.

Et voile de bénédiction fra omkring 1700 var indviet til Notre Dame des

sept douleurs, hvis billede er sat paa et reseau av runde masker i en ramme av fint løvverk, der atter staar paa et reseau av cinq trous masker. Resten av stykket fremstiller fine ranker, der sammenbindes av picotbesatte brider; i de fire hjørner sees engler, der bærer passionshistoriens emblemer. Fig. 23 fremstiller en detalj av dette stykke. Her ser man Madonnas slør i to forskjellige sorter toilés, mat og grillé.

I dette stykke er toiléet ogsaa gjennembrutt av smaa runde huller, som præciserer tegningen. Forskjellige prydsting, i særdeleshet point d'esprit, er sat ind i den store masse toilé og forlener dragten med en virkelig elegance. Relieffet, saa karakteristisk for Brüsseler-kniplingen, optrær sparsomt i denne epoke, men sees tydelig paa dragtens ærme. Madonnas billede staar paa et reseau av den runde maske, som næsten altid forekommer i stykker fra begyndelsen av det 18de aarhundrede, ofte i følge med cinq-trous-masken, som paa dette stykke danner reseauet i rammen.

Fig. 24 viser ogsaa et voile de bénédiction. Midtpartiet fremstiller Sct. Helenas opdagelse av det hellige kors. Den jordarbeider som staar ved siden av med hatten i haanden, har netop gravet det ut. Keiserinden omfavner knælende den hellige relikvie, og for at vise sin ærefrygt holder hun i det med et kostbart tørklæde. Paa jorden ser man naglerne, tavlen med indskriften INRI samt svampen. Tilhøire ser man to hofdamer og en page, der holder keiserindens kappe. Til venstre har man Jerusalems monumenter, blandt hvilke man mener at se Omar-moskeen og Absalons grav. Øverst paa kompositionen er det seirende kors støttet av to trompetblæsende engler, under staar aarstallet 1720. Figurerne staar nu paa drochelbund, som snart avløste den runde maske, og blev Brüsseler-reseauet par excellence. Resten av mønstret sammenbindes med picotbesatte brider. Dette mønster, der er meget symmetrisk, bestaar for en stor del av palmer og av grener fyldt med cinq trous, kantet med Brüsseler-relieffet. Denne herlige knipling eies av Ancien Béguinage de Bruxelles.

En kniplingstype fra Ludvig den 14des sidste epoke kalder Overloop «les dentelles sans fond». Reseauet er her helt borte, men mønstret, blomst til blomst, blad til blad støter tæt op til hverandre. Deres opake virkning minder om Binche (se side 45).

Omkring Regencen indtrær der en vending i knipleindustrien til Flanderns økonomiske fordel. Vi har netop beundret de skjønne ting, der med saa stor dygtighet var utført i Flandern og Brabant til kirkens pryde. Nogen masseproduktion avfødte det dog ikke; det var Italiens og Frankrikes elegante point, folk vilde ha og pynte sig med, og i disse land var der hittil

Fig. 23. Detalj av Notre Dame de Sept Douleurs.

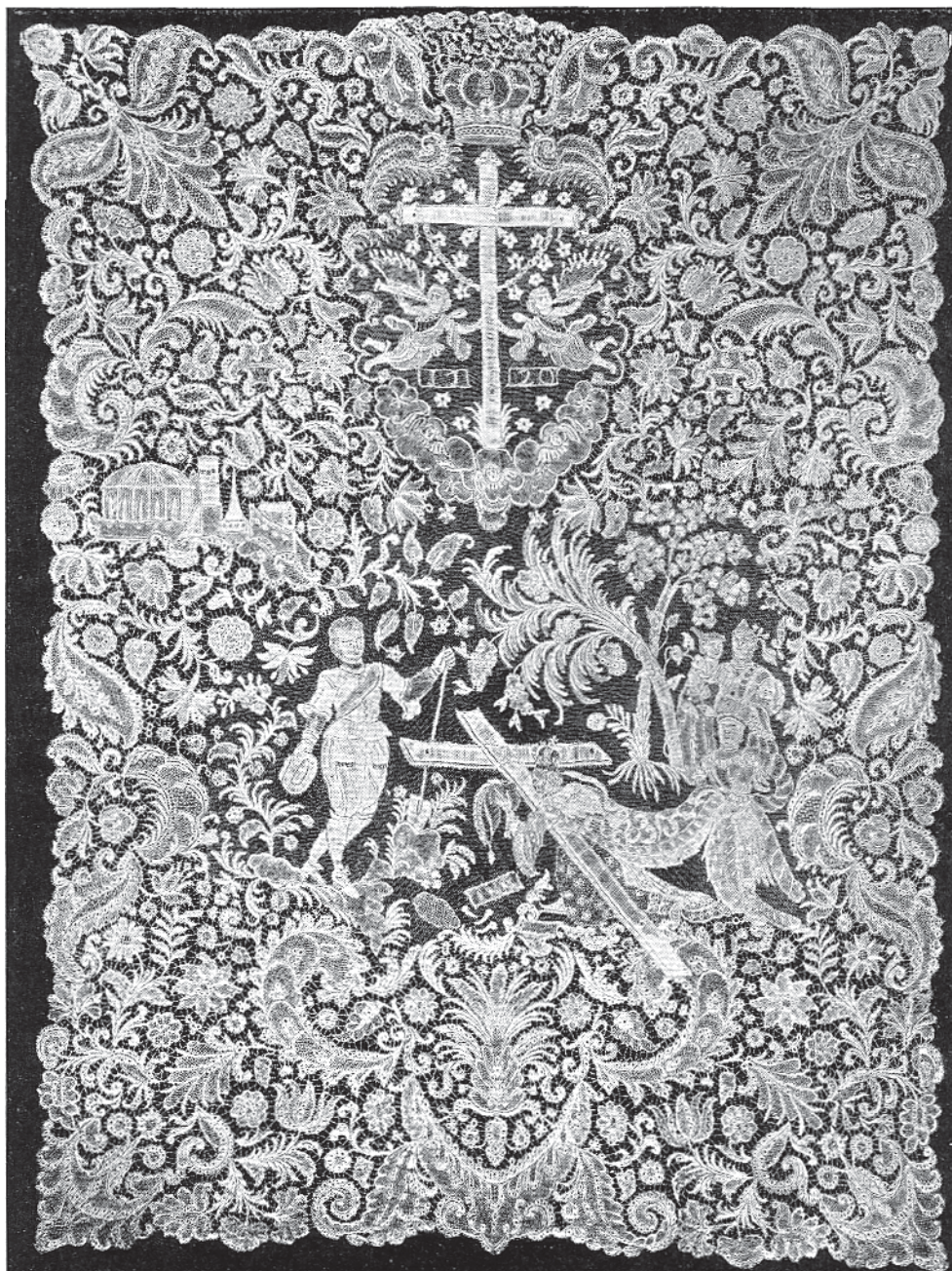

Fig. 24. Kirkeknipling med fremstilling av keiserinde Helenas opdagelse av det hellige kors.

Fig. 25. Detalj av foregaaende fig.

en kolossal indbringende kniplingsindustri. Imidlertid forandres moden, og barokkniplingen blir gammeldags til profant bruk; den kan kirken beholde for sig selv; der passer den, hvor den skal sees paa langt hold, paa presterens messeskjorter eller paa alterduker.

Italien og Frankrike, som hittil har været de ledende inden kniplingsindustrien, maa være vidne til at Flandern tar førerskapet; ti nu da der kun blir spørmaal efter det lette gratiøse, er Flanderns tid inde. I høiere grad end for de tidligere kniplinger gjaldt det for de lette kniplinger, hvor modes og reseau er det fremtrædende, at linet var saa fint som mulig. De nederlandske reseaukniplinger blev nu likesaa sterkt attraaede av Frankrike, som tidligere de venetianske points. Dog mens dette førte til Venedigs ruin, blev det tvertom for Flandern. Politiske omstændigheter i Frankrike

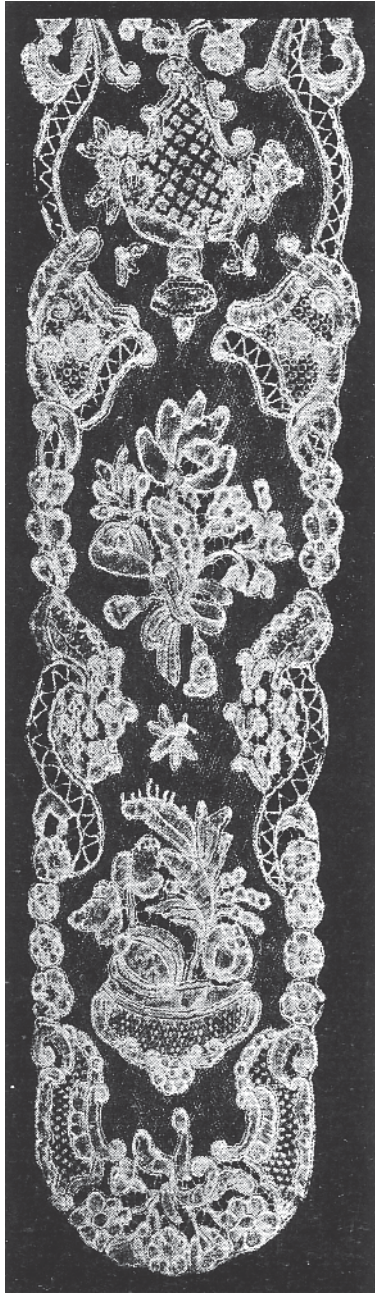

Fig. 26. Point d'Angleterre.

(se side 56) medvirkede ogsaa til Flanderns store kniplingssucces.

Tidens mode blir ogsaa mere i den flandrske aand, der fremhæver toneværdien mer end de skarpe former. De træder mere frem i barokkens mønstre, hvis program vi netop har set i de gamle klassiske kniplestykker. Nu blev mønstrene tegnet til verdslig bruk og kommer under rokokkens lekende ynde med en overdaadighet av sammenstillinger. I stil ligner de de fine, rike, sydde kniplinger fra Alençon, som de med forbausende held kopierer; i mange tilfælde maa man ta disse kunstverker i haanden for at kunne identificere dem rigtig. Den type, der fortrænger de store pompøse italienske og franske points, kaldes med en fællesbenævnelsereseaukniplinger.

De fineste reseaukniplinger fremstod paa Ludvig den 15des tid, og under navn av point d'Angleterre (se fig. 26 og 27) gaar denne kniplingstype sin seiersgang gjennem Europa. Point kaldes den fordi den imiterer den sydde knipling (Alençon) og navnet d'Angleterre skrev sig fra at der i England var kniplingsimportforbud. Cacheret, under navnet d'Angleterre, lykkedes det at indføre den dit. Denne knipling betegner Brüsselerkniplingens klimaks, som varte fra 1714—43. Point d'Angleterre har rik blomsterdecor; overflødighetshorn og rivière-mønstret er hyppig anvendt. Men dens væsentligste karakteristik er de yderst raffinert varierte modes, hvis let tegnede mønstre staar paa et uendelig fint reseau; dette kontrasterer saa aldeles nydelig mot den litt grovere drochelreseau hvorpaa det hele hviler. Dette er ogsaa en tydelig

kopi av Alençon; et andet træk er ogsaa tat fra Alençon og er blit typisk for d'Angleterre; det er den av picotbesatte brider sammenstillede 6-kantede maske, kaldt «fond écailé», oversat fra syet til kniplot. Den bruktes til at utfylde smaa partier. Reseauet er oftest drochel, dog sees i tidlige stykker den runde maske. Nu er relieffet overalt tilstede. Mønstrer utvikles videre under rokokkoens indflydelse, der opstaar en mangfoldighet av idéforbindelser, cartoucher med fjelde og fontæner forbindes paa en overraskende maate med musikinstrumenter; samtidig økes kniplingsforbruket enormt. Der betales i hundredetusenvis for en trousseau, og de kongelige gaar i spidsen med vanskelig ødselhet. Kniplingen blir stadig lettere og gratiosere — endelig ingen grandezza — alt kun ynde, aand og lek, og fremdeles øker forbruket. Møbler, sengetøi, undertøi skulde besættes med kniplinger; kjoler, kaaper og kapper, alt skulde kniplingsbetrækkes. I denne tid fandt man, at den saakaldte isabellefarve var klædeligere end den helt hvite, man dyppet derfor kniplingerne i kaffe for at faa den forønskede farve. I den sidste fjerdedel av det attende aarhundrede, i Ludvig den 16des regjeringstid, begynner reseauet at brede sig paa bekostning av den egentlige decor. Alt blir enklere og spinklere. Man ser fortrinsvis benyttet guirlander og vaser med blomster. Som følge av den rolle reseauet nu kommer til at spille — og som i forbigaaende sagt forbereder ma-

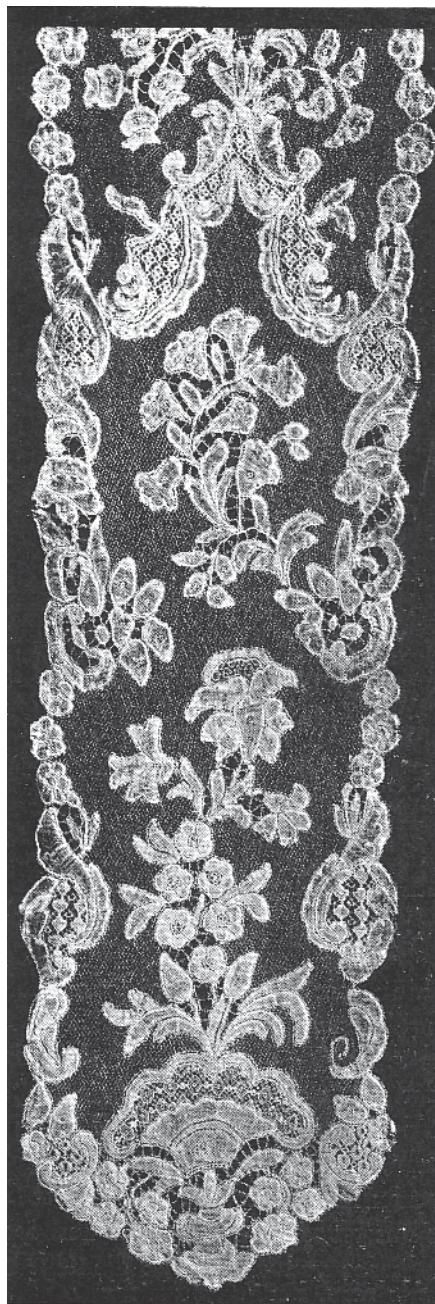

Fig. 27. Point d'Angleterre.

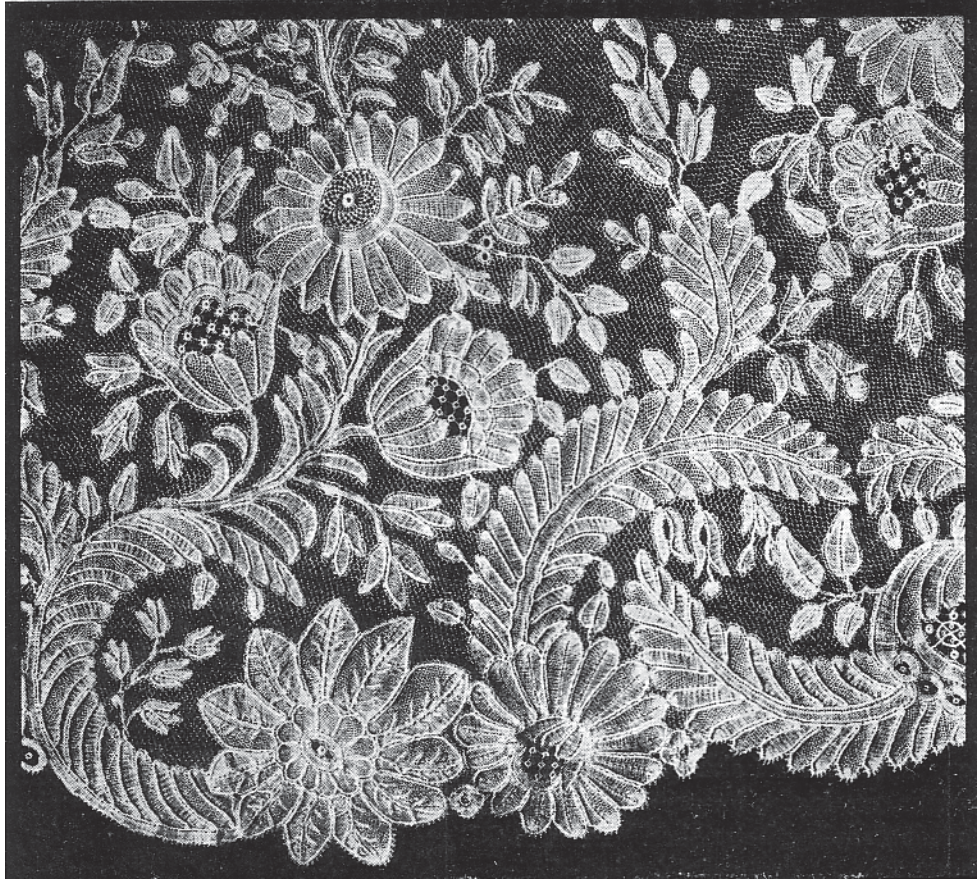

Fig. 28. Application paa kniplet reseau.

skintullens opdagelse og anvendelse, der førte til kniplingens detronisering — holdt man op at arbejde dette om mønstret; men kniplet det separat i lange rette baand, omtrent 3 cm. bredde, disse blev saa føiet sammen til den bredde, der tiltrængtes med et sting, som kaldes «r a c c r o c», og som var omtrent usynlig. — Der maatte den nitideste nøiagtighed til for at føie segmenterne sammen, især i shawler og større stykker, — saa blev «toiléet» sat paa og det underliggende reseau bortklippet (applikation) (se fig. 28). Fremdeles forenkles mønstret, dette falder helt ned i kanten av kniplingen, og decorens effekt skal opnaaes ved de stadige gjentagelser av et kort motiv, og reseauet pyntes kun med smaa prikker eller enkelte punkter. Hermed er egentlig kniplingens store

utviklingshistorie til ende. Idet den har overdraget sin karakter til det hele stof, gaar det egentlige kniplingspræg tapt.

Omkring 1800 var bobinetmaskinen fuldkommentgjort, og reseaukniplingerne sat paa maskingjort tull. Man træffer forresten ikke saa sjelden paa store ting som shawler og lignende som længe efter maskintullens opdagelse er sat paa vrai reseau. Denne omstændighed bekræfter det faktum, godt kjendt forøvrig, at det gamle kniplede reseau blev gjort paa forhaand og lagret, uten at vente paa den bestilte knipling, den skulde tjene som grundlag til.

Hermed er kortelig redegjort for utviklingen av Brüsselerkniplingens mønster, som forøvrig efter Ludvig den 14des tid har været prototyp for alle andre kniplingscentra.

I alle de mange smaa dragtdele fra rokokkoens dage har kniplerskerne opbudt hele sin fantasi og sin høieste kunstfærdighet og virkelig skapt yndefulde ting. Især i de smaa hovedsæt eller barber

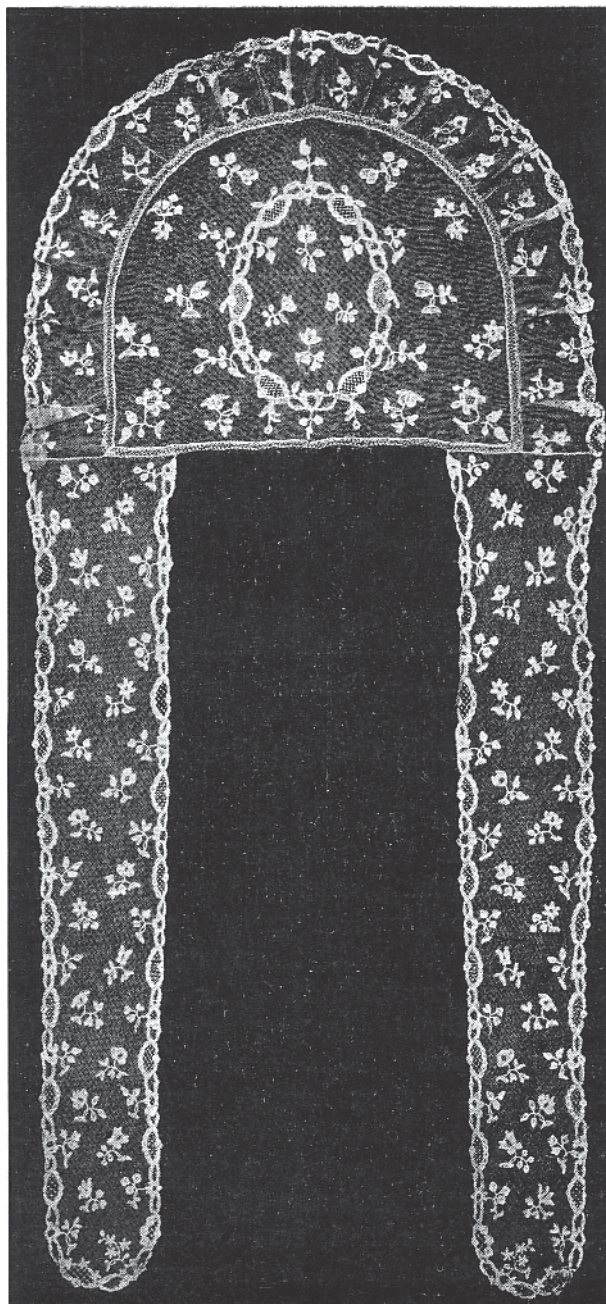

Fig. 29. Komplet hovedsæt fra Ludvig XVI's tid.

Fig. 30. Saakaldt «blandet knipling» (baade syet og kniplot).

har man et herlig materiale til at studere rokokoens gratiøse og capriciøse kniplinger.

Et komplet hovedsæt bestod av en liten kappe med en pip i kanten og kappebaandene, fæstet et paa hver side, disse var smale, nedentil avrundede kniplingslængder. Baade kappe, pip og baand hadde samme mønster. Se fig. 29.

Komplette hovedsæt er nu sjeldne at komme over. Da det kom av bruk, blev det stykket op og anvendt hvor det kunde passe, men de enkelte kappebaand træffer man ofte paa. Fig. 26 og 27 fremstiller kappebaand fra regencens bedste tid, reseauet er drochel og tegningen typisk rokoko. Fig. 30 fremstiller en saakaldt «blandet knipling», den er baade syet og kniplot, blomsterne og reseauet kniplot, det øvrige ornament syet. Mønstret er ogsaa typisk for det 19de aarhundrede, hvor effekten skal opnaaes ved det stadig gjentagne korte motiv, der staar opstillet i række og rad. Omkring 1870 begyndte man først at interessere sig for den gamle kniplingsindustri; man tok op de gamle mønstre og studerte den gamle teknik, men den fine lin er ikke mer, materialet daarlig, bomuld brukes ofte.

Med de sidste aars umaadelige fremgang i kniplingsindustrien har de

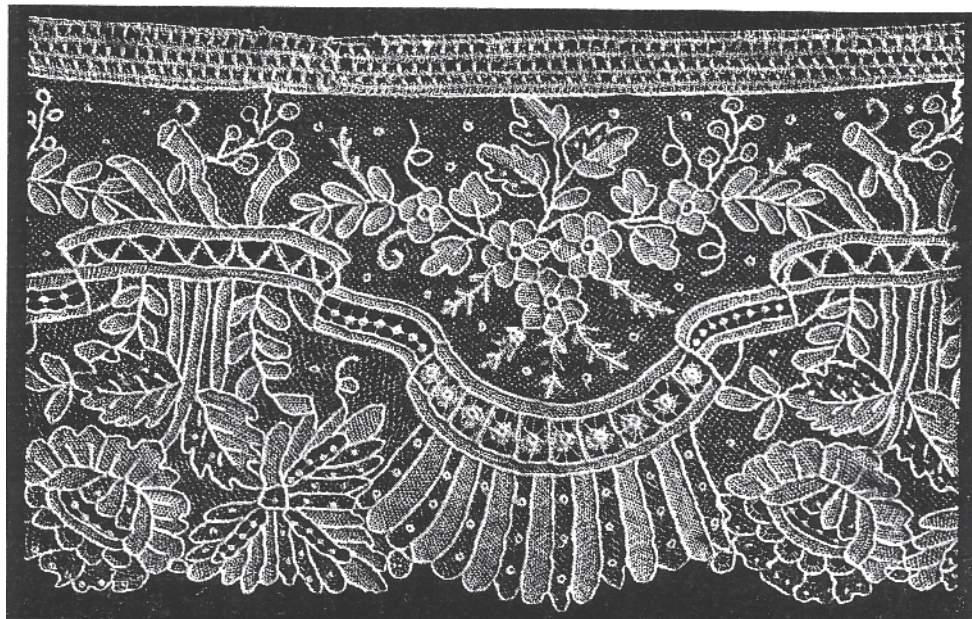

Fig. 31. Moderne syet knipling (point d'aiguille).

enkelte byers produkter mistet sin karakteristik. Alle slags kniplinger, sorte og hvite, point og dentelle, fremstilles nu overalt i hver eneste provins i Belgien.

Den moderne kniplingsindustri i Brüssel har væsentlig koncentrert sig om to typer, begge bygget paa den gamle kniplekunst. Den fineste er point d'aiguille, (fig. 31) point de gaze som den kaldes i England. Det er den franske Alençon, som her er tat op igjen. Denne knipling er helt syet, ogsaa reseauet; for at opnaa lys og skygge syes enkelte blade med aapne, andre med tætte sting. Kniplingen syes i sectiver som føies sammen. Sammenføiningerne skjules av grene og blade. Med sin naturalistiske blomsterdecor har denne moderne knipling naadd den høieste grad av perfektion og elegance. De pragtfulde shawler og rober, hvor ofte smaa roser ligger utenpaa kniplingen med flere lag rosenblade, har vakt almen beundring.

Den anden gren av den moderne kniplingsindustri er Brüsseler-appliqué (fig. 32) med sin for alle opnaaelige pris. Her har man ogsaa naturalistisk decor. Mønstreet syes eller kniples — ofte begge dele — separat og sættes paa den maskingjorte tull. Enkelte sorter er bedre gjort end andre, i de bedste sorter blir bobinetten, som mønstreet er sat paa, klippet væk og aapningerne fylldt med haandsyde modes.

40 Fig. 32. Moderne appliqué (paa maskingjort tull).

Point duchesse (fig. 33) er en moderne Brüsselknipling. Mønstret er her mere sammenhengende end appliqué og er forbundet med brider. Der forekommer altid en liten medaljon, hvori et motiv à l'aiguille.

Brüssel ligger i provinsen Brabant, og alt hvad der knipledes utenfor hovedstaden kaldtes brabanterkniplinger.

Disse er aldeles lik Brüssel i tekniske eiendommeligheter, men i rustifisert form; de er simpelthen landet i motsætning til hovedstaden. De viser sig langt mere konservative i sin vedholden av typer end Brüssel. Vi vet at i Brüssel var det første primitive reseau den runde maske i følge med cinq-trous, denne form forlater Brüssel hurtig for kun at benytte drochel; men Brabant beholder den gamle form længe.

Linslaget var glissent og aapent i Brabant og tegningen ofte uklar. Karakteristisk for Brabant er den flate blomst uten stilk eller blad; med frøhuset alltid utført i grillé. Ofte er dele av mønstret sammen-

holdt med barettes parallèles. Fig. 34 er et godt eksemplar av den typiske Brabantknipling.

Vi har hørt at Brüsselkniplingen med Brabanterkniplingen straks skilte sig ut fra alle de øvrige, der hadde fællesbenævneelse av flamske. Efter 1650 fik følgende steder ry for sin kniplingstilvirkning: Malines, Valenciennes, Binche, Antwerpen, Lille, Arras, Cambrai og Brügge. Det blir kun de to førstnævnte, der har saadan egenart og slike tekniske eiendommeligheter, at de altid med sikkerhet kan bestemmes og som danner faste holdepunkter

Fig. 33. Point duchesse.

blandt det kaos av forskjellige i hverandre gaaende knipletyper, som møter øiet i de andre distrikter.

Sin klimaks hadde Malineskniplingen som alle andre reseaukniplinger i Ludvig 15des tid. I sin tekstur staar den Valenciennes og Binche meget nær, men adskiller sig tydelig fra disse ved den sterke traad, der konturerer og vakkert fremhæver mønstret, der knipler i et med reseauet. Dens typiske reseau er det saakaldte «Eisgrond», det er en hexagonal maske, der ligner drochel, og bestaar av fire tvundne og to flettete sider, de flettete er kortere end de i Brüssel; men ofte ser man det i «fond de neige» eller «à l'araignée». Kniplerskerne i Turnhout, som knipler Malines, bruker altid det sidste reseau og kalder derfor Malines for «Spinkop». Malines er en sommerknipling, passer til lette stoffe, til peignoirs, fichus

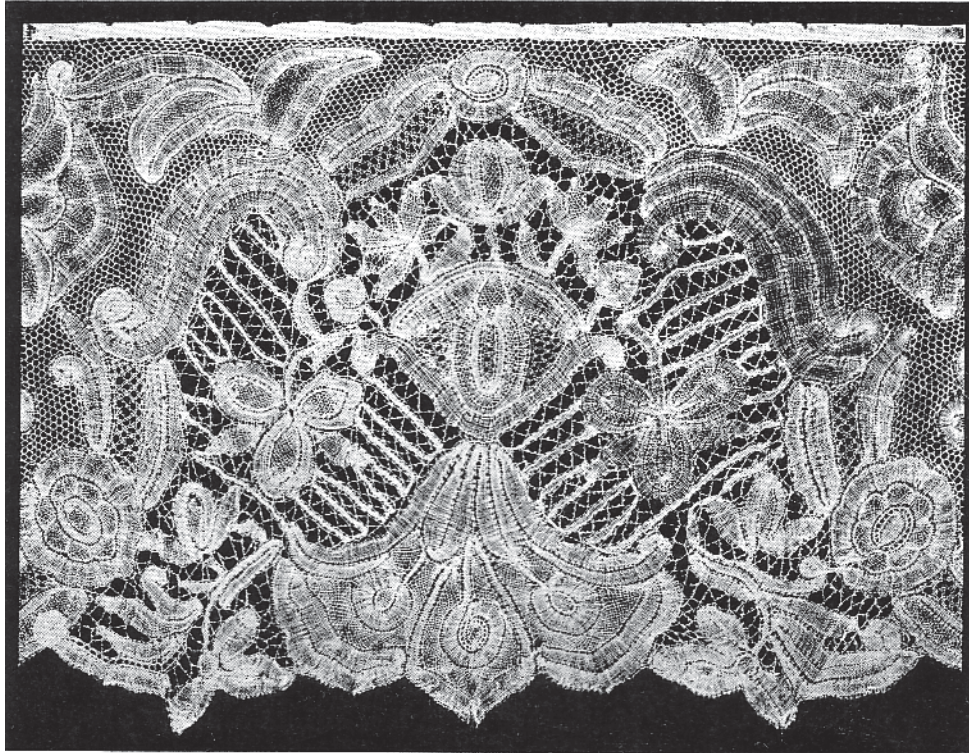

Fig. 34. Knipling fra Brabant.

og til garneringer. Marie Antoinette brukte den meget. Egte Malines blev utkonkurrert av den franske blonde, da den kom paa markedet og dødsstøtet fik den av maskinen, fordi den var den letteste knipling at imitere. Fig. 35 a og 35 b viser typer av Malines fra dens rikeste tid.

Valenciennes (fig. 36 og 37) er en fin linslagsknipling, den har hverken relief eller kontur; mønstret kniples ogsaa her i ett med reseauet, der i det 18de aarhundrede hadde runde masker, men firkantete i det 19de aarhundrede. Denne er lavet av fire flettede traade. For helt at fatte denne kniplings finhet maa man ta og føle paa den, den kan kun sammenlignes med ornamenteret cambric. Den knipledes i mørke, fugtige kjeldere, og kniplerskerne holdt ofte paa fra kl. 4 om morgenen til kl. 8 om aftenen. For at faa frem denne grad av finhet tiltrængtes der en uhørt masse kniplepinder, og dette gjorde arbeidet meget sent, men uendelig solid og meget dyrt. Saa sent er det at arbeide disse kniplinger, at til sammenligning kan følgende anføres: Naar én kniplerske i Lille

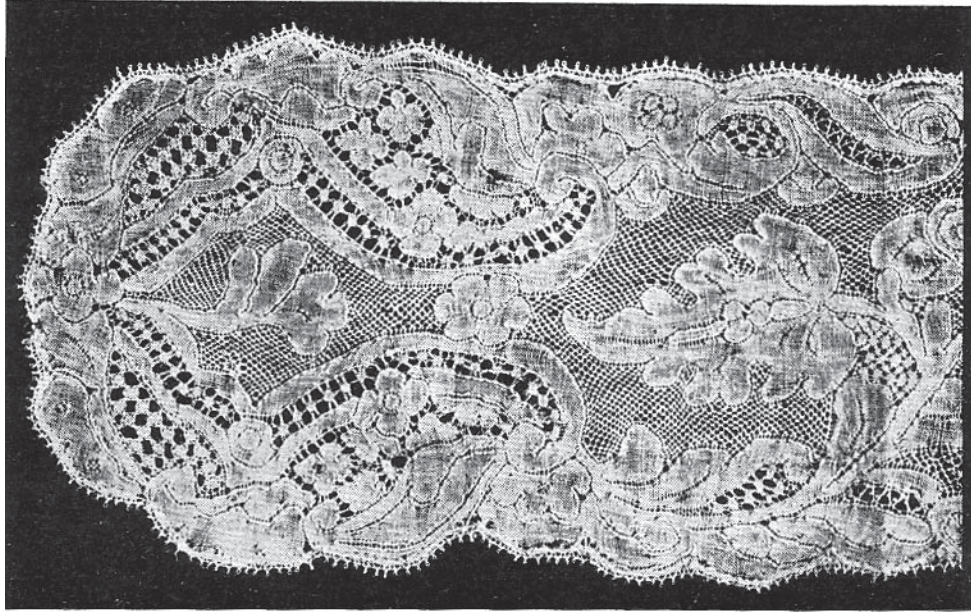

Fig. 35 a. Malines fra dens bedste tid.

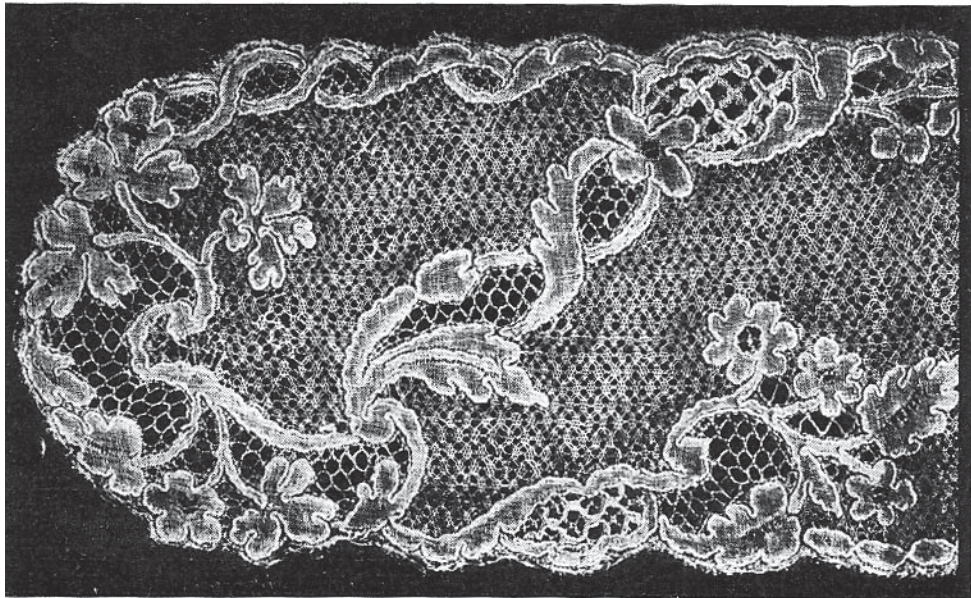

Fig. 35 b. Malines fra dens bedste tid.

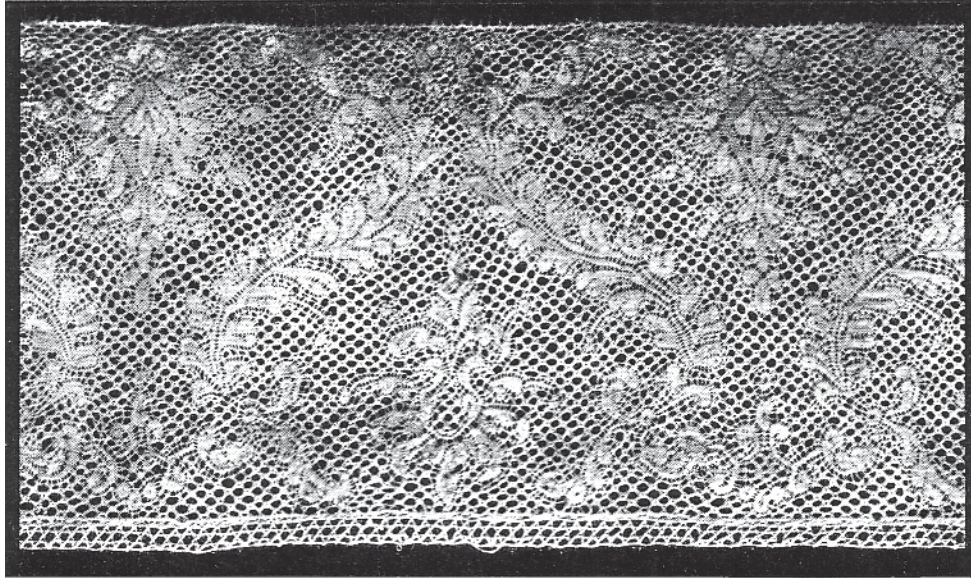

Fig. 36. Valenciennes.

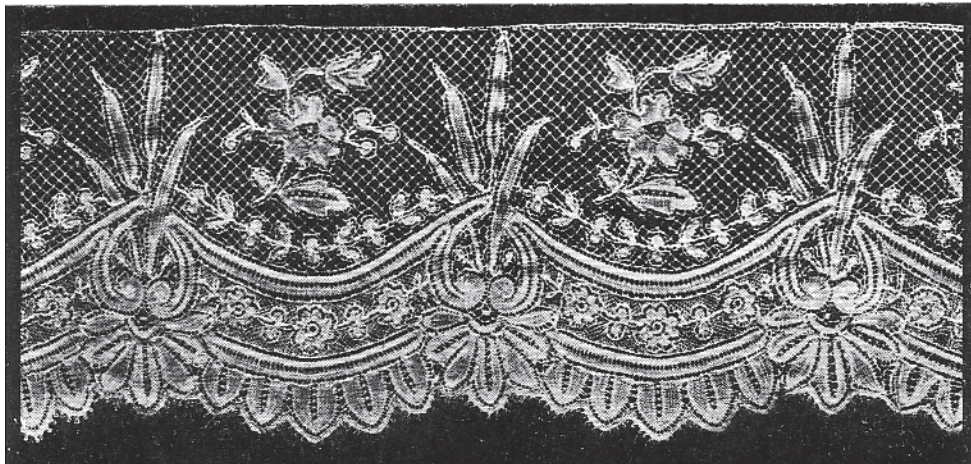

Fig. 37. Valenciennes.

paa én dag kunde kniple 3—4 alen, rak en Valenciennes-kniplerske kun et par tommer. Men saa solid blev denne knipling, at alle indrømmet, den var værd sin pris. Den var praktisk talt uslitelig, den blev kaldt «den evigvarende» og i hver familie fandtes der et Valenciennes-arvestykke. Knipler

skerne var ogsaa meget stolte av sin knipling, som de mente ingen steder kunde gjøres saa fuldendt som i selve byen, ja, de paastod, at et stykke, paabegyndt i den fugtige luft i Valenciennes og fortsat videre av samme kniplerske med samme traad utenfor byen, vilde vise tydelig forskjjel.

Valenciennes avviker helt fra Brüsselerkniplingens elegante decor og dens komplizierte modes. Den bruktes væsentlig til undertøi. Den moderne Valenciennes tilvirkningssted var Ypres indtil krigen ødela denne by.

Binche. De gamle Binche-kniplinger ligner meget Valenciennes fra samme tid. Binches konturerer saaledes heller ikke mønstret, men dette er meget mere urolig og schatteret end i Valenciennes. En gammel Binche-knipling kan godt sammenlignes med et stykke grafisk kunst. Dens typiske reseau er *fond de neige*, men meget ofte ogsaa *cinq trous*. Toiléet er gjerne sat til dette med bitte smaa brider.

Hverken Malines, Valenciennes eller Binche knipledes til større ting; hændte dette mot sedvane, blev tegningen delt i to langsefter og den blev knipt som to lange baand, der senere blev føiet sammen.

Antwerpen. Den bedst kjendte knipling herfra er den saakaldte «*Pottenkant*». Navnet har den fra blomsterpotten, der altid er i mønstret, om end meget variert. Reseauet er som regel et grovt «*fond chant*» eller *cinq trous*.

Lille og Arras. Disse kniplesteder er gamle, og deres aand er saa typisk flanderske, at jeg tar dem, som jeg har tat Valenciennes, med under Flandern.

Fig. 38. Binche.

Fig. 39. Binche.

Lille og Arras er nævnt saa tidlig som i 1582 i anledning av deres kniplinger.

Lille. Reseauets masker i Lille er større end i andre flanderske og franske kniplinger, og det er dette, som er det vakre ved den; det gjør den fin, let og næsten transparent. Siderne av masken er dannet ved at tvinde to traade rundt hverandre. Mønstret er meget enkelt og altid kantet med en silkelignende traad. Den rette jare, der altid fremkommer i gammel Lille, er godt kjendt. Lille knipler fremdeles, men Malines mønstre kopieres; de smaa firkantete prikker (fond d'esprit), som ogsaa fandtes i gammel Lille, er fremdeles bibeholdt; dog har man ikke længer den rette jare.

Arras er mest berømt for sine gobeliner, der er kaldt efter byen; men de flittige indbyggere knipler ogsaa. Deres kniplinger ligner Lilles, men er ikke saa gode. Der er omtrent ikke variation i Arras mønster, aar efter aar

Fig. 40. Lille.

er det samme benyttet; men det medbringer den fordel at kniplerskerne faar en stor øvelse og opnaar stor raskhet i utførelsen. Arras-kniplingen har tre gode egenskaper, den er sterk, den er fast ved berøring og aldeles hvit. Ingen anden knipling med tre saa gode egenskaper kan faaes til saa billig pris som Arras-kniplingen.

Fil tiré (uttrækningsarbeide) maa ogsaa nævnes her, skjønt det slet ikke er knipling, men en kombination av

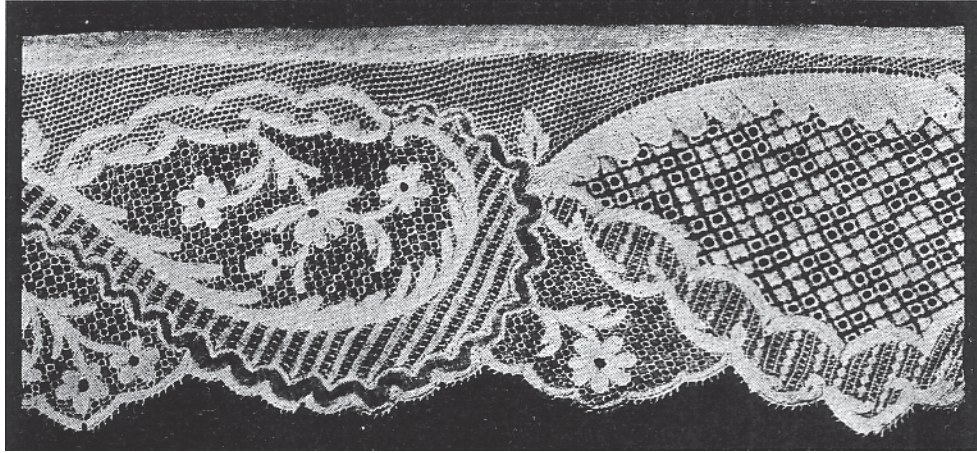

Fig. 41. Fil tiré (Dinant-arbeide).

broderi og uttrækningsarbeide. Da musselinet kom til Europa fra Indien i Marie Antoinettes tid, blev der i Dinant og omliggende provinser med dette stof som bund tilvirket et aldeles kniplingslignende arbeide i ovennævnte teknik.

Les musées royaux des arts décoratifs et industriels i Brüssel har en storartet kniplingsamling, hvis tilblivelse skyldes Madame Montéfiore-Levis' initiativ, idet hun skjænkede grundstammen (ca. 400 nummere) til denne sjeldne samling. Denne er nu udmerket katalogiseret med glimrende reproduktioner i 1912, og katalogen er utgit av museets direktør E. van Overloop.

Ogsaa i Brügge i det gamle, morsomme Gruithuis er en god samling kniplinger, særlig er her de gamle flamske fyldig repræsenteret.

I mange av de belgiske kirker er der blandt les trésors d'église nydelige kniplinger, likeledes har klostrene ofte ganske store samlinger, da de unge piker, som blev opdraget i dem, ofte skjænkede sine brudekniplinger efter bryllupet til klostrets kapel.

Kniplerskernes kaar har altid været elendige, men værst var de for dem i Brüssel, der kun kjendte den ensformige gjentagelse av en enkelt blomst eller en enkelt stjerne, da de forskjellige dele som nævnt blev sat sammen av arbeidsherren; kom de høit op, kunde de knapt tjene 1 frc. om dagen, og da saa krigen kom, kunde ingen traad skaffes og ingen kniplinger utføres. 40 000 kniplersker hadde kun sulten og dens følger for sine øine. Da tok den store hjælpekomite affære, og tilladelse til indførsel av traad og utførsel av

kniplinger beholdtes, og den belgiske kniplingsindustri blev underbygget paa en maate som aldrig før. Varmhjertede mennesker paatok sig salget, og da man i dette tilfælde kunde gjøre en barmhjertighetsgjerning samtidig med at skaffe sig selv et vakkert smykke, gik handelen strykende. Alene i Norge er der solgt i mængder.

F R A N K R I K E

For at skjule et arr Henrik den 2den hadde paa halsen, brukte han store pipekraver. Straks blev dette en mode, der fik en enorm utbredelse. I begyndelsen hadde kraverne bare en liten kniplot tagg (perle) i kanten, men snart blev den avløst, og efterhaanden kom der en bred, tunget knipling. Henrik den andens dronning, den stolte Catharina av Medicis interesse for lacis er nævnt. Hun indførte ogsaa fra Italien punto tagliato og reticella, «point coupé» som den blev kaldt i Frankrike. Denne teknik blev snart likesaa populær som lacis. Catharina av Medici førsøkte paa alle maater at faa kvindernes tanker bort fra politik; hun mente at kunne opnaa dette ved at vække deres interesse for ekstravagance i klædedragt og for elegante fester. Her fik hun liten støtte av sin gemal, Henrik den 2den, ei heller av sin søn Karl den 9de. Men desto større gjenklang fandt hendes ønsker hos hendes anden søn, den dekadente Henrik den 3dje, som sammen med sine mignons maiet sig ut i de mest straalende klædebon; især var pipekraven gjenstand for Henriks specielle interesse. Med egen kongelige haand baade stivet og pipet han den, og det var et ordentlig arbeide; da den var paa det høieste, var den $\frac{1}{3}$ alen bred og maalte 12 alen rundt i længden. Hans hustru, dronning Margot, maatte særskilt anskaffe sig en ske med to fot langt skaft til sin suppe.

Da Henrik den 4des anden dronning, Maria av Medici, kom til Frankrike aaret 1600, medbragte hun Italiens moder og sin begeistring for den nye italienske knipling «punto in aria». (Se Italien.) Det gik med Frankrike som det gik med alle andre land, hadde kniplingen først faat indpas, saa blev den en modesak, som utartet til den rene galskap. Den store tunge reliefknipling avløste den av Maria av Medici indførte opretstaaende krave,

Fig. 42. Modeherre fra 1641.

telige sekretær, efterlot ved sin død 300 par kniplingsbesatte støvler.

De saakaldte «canons», det er en sort strømpebaand, der er kantet med brede kniplinger, der fra knæet falder nedover læggen, var ogsaa et udslag av modegalskaben og ilde set av regjeringen; de kostet op til 7000 Livres pr. par — og kongen brukte saa mange.

Fig. 42 fremviser en modeherre fra 1641 iført de kniplinger, der hørte med til et respektabelt toilette. Her ser man den utbredte krave, om knærne de ilde sete «canons», paa skoene flotte kniplingsrosetter, buksesømmene

reliefkniplingens pompøse karakter passet bedst til utbredte kraver, og nu breder sig en lang tid dette Italiens mesterverk over alles skuldre. Datidens kobberstikkere, Calot og Abraham Bosse, gjengir korrekt datidens dragter med deres overdaadige kniplingsforbruk. I Bosses «Forlornesøn» ser man moderen overrække sin angrende søn en krave utstyrt med de dyrebareste points, og «de daarlige jomfruer» graater i kniplingsbesatte lommestøvler.

Da de store parykker blev indført av Ludvig den 14de, forandredes atter moden dit, at de brede kraver avskaffedes; isteden kom jaboterne eller ogsaa cambricks halsetørklær med lange ender, kantet med venetianske kniplinger. Mændene brukte endnu flere kniplinger end kvinderne. Cinq-Mars, Richelieus ståt-

kantet med den dyrebare pynt, likeledes trøien og ærmene rikt besat av samme.

Oprop fulgte paa oprop, man fik værсаagod nøie sig med hvad landet selv kunde præstere; men Frankrike hadde ingen organisert kniplingsindustri; der blev nok kniplot, bl. a. især omkring Alençon; der var det omtrent alle kvinders levebrød, og der hadde en kvinde, kaldt «La Perrière», allerede i midten av det 17de aarhundrede lært at kopiere «punto in aria».

Det var dog formeget forlangt at franskmændene med sin gode smag skulde ville erstatte den kunstnerisk fuldendte italienske knipling med den inferiore franske; dernæst var det for intet at regne, hvad Frankrike producererte mot hvad det brukte; her alene bruktes flere kniplinger end i hele det øvrige Europa tilsammen. Men regjeringen ærgret sig av to grunde. For det første over al den mængde av penger, der gik ut av landet, og for det andet gik det deres ære nær, at andre var flinkere. Frankrike hadde nu en glimrende epoke; man maa gaa tilbake til Perikles' dage for at finde en lignende tid saa rik paa genier som i Frankrike under Ludvig den 14de. Der var krigere som Turenne og Condé, malere som Poussin og Lebrun, videnskapsmænd som Descartes og Pascal, digtere som Corneille, Racine og Molière. Al industri var under kunstnerisk ledelse, og det var kongens vilje, at den franske smag skulde være den ledende i Europa.

I længden blev det derfor finansministeren Colbert uutholdelig og i aaret 1665 fik han smuglet venetianske kniplere ind i Frankrike. Hans plan var at oprette knipleskoler rundt om i landet og saaledes oplære de franske i den langt overlegne italienske kniplekunst. Hans første forsøk med disse skoler fandt sted i Alençon, som tidligere nævnt var et kjendt og høit skattet kniplingssted. Her rykket Marie Fillesac ind med 30 elever. En hel del motstand reistes mot den nye teknik; men det varte dog ikke saa svært længe, før madame kunde fremvise for kongen og ministeren en række arbeider. Ved det høie besøk var kniplingerne nydelig arrangert med rød damask som underlag, saa de kunde fremvises paa den mest flatterende maate. Kongen var begeistret, skjænket madame en stor sum penge og benyttet derefter kun Alençons produkter til sin person og hoffet.

Opmuntret over dette første heldige resultat, anla nu Colbert en række kniplingsskoler rundt om i landet; han valgte fortrinnsvis steder, hvor der tidligere var kniplot, f. eks. Le Puy, Aurillac, Sedan, Rheims og Arras. Nu skulde de franske oplæres, saa konkurransen med Italien kunde optas.

Til skolerne knyttedes en hel del bestemmelser, som strengt skulde overholdes; bl. a. var det forbudt at kniple andre steder end i skolerne, og salget

Fig. 43. Colbert med «Point de Frances».

av kniplingerne skulde kun foregaa gennem kontoret i Paris. Dette vakte enorm misnøie, og man forsøkte paa alle maater at omgaa loven; men en meget streng kontrol, hyppige husundersøkelser — klostrene blev til og med inspicert — hjalp godt til lovens opretholdelse, og da det viste sig at være umulig at faa solgt de ukontrollerte kniplinger, føiet og bøiet kniplerskerne sig.

Det blev ogsaa bestemt at alle kniplinger, uanset hvor de var syet eller kniptet, fik det fælles navn «Point de France». Denne fællesbenævnelse beholdt de franske kniplinger like til aar 1675; men da fik de navn efter den by hvor de var kniptet, som Alençon, Argentan, Chantilly o. s. v.

I hele 10 aar var skolerne i virksomhet, regjeringen hadde seiret til folkets bedste; ti i denne tid var der under den strengeste kontrol utlært en stor stok dygtige arbeidskræfter, som blev spredt hele landet over, og disse kunde nu opta konkurransen og tilfredsstille landets behov. Colbert kunde med rette si, at «moden var for Frankrike, hvad gruberne var for Peru».

Fra at være Europas mest kniplingsimporterende land, fik Frankrike nu en vældig eksport. Seiren var dog væsentlig økonomisk; ti stilistisk staar de venetianske uovertrufne i sin originalitet. I den første tid kopierte nemlig Frankrike ret og slet baade «point plat» og reliefkniplingen og det er aldeles umulig i vor tid at kunne se den mindste forskjøl paa en «point de France» og en «grand point de Venice» fra omkring 1665. Men snart blev mønstret forfransket, det blev elegant og raffinert, de picotbesatte brider blev stillet sammen til 6-kantete masker, denne netlignende bund gjøres stadig finere og fører tilslut til reseauet. Rossalinen blev ogsaa kopiert; dennes tette blad- og blomstermønstre blev ogsaa sat paa tæt bund av picotbesatte brider.

Vi har hørt at Ludvig den 14de fra første stund protegerte Alençon-fabrikken og med rette var han meget stolt over sit etablissement. (Se Alençon side 58.)

Engang i aaret 1679 var der en fest paa slottet i Marly, hvor eliten av hoffet var samlet; da damerne skulde klæ sig om til ballet, fandt hver av dem i sit værelse et elegant toilette pyntet med de skjønneste Alençon-kniplinger — gave fra den galante monark. Under Ludvig den 14de kom ogsaa fontangen paa mode og det paa følgende maate:

Kongen var paa jagt med sin veninde, Mlle Fontange; under ridtet løsnet baandet, som holdt hendes haar sammen; i al hast slynget hun sit kniplingsbesatte lommeørklæde om haaret isteden; dette arrangement fandt kongen saa henrivende, at han bad hende beholde denne frisure til aftens. Den næste dag var alle coiffert à la Fontange. Snart blev denne oprindelig meget

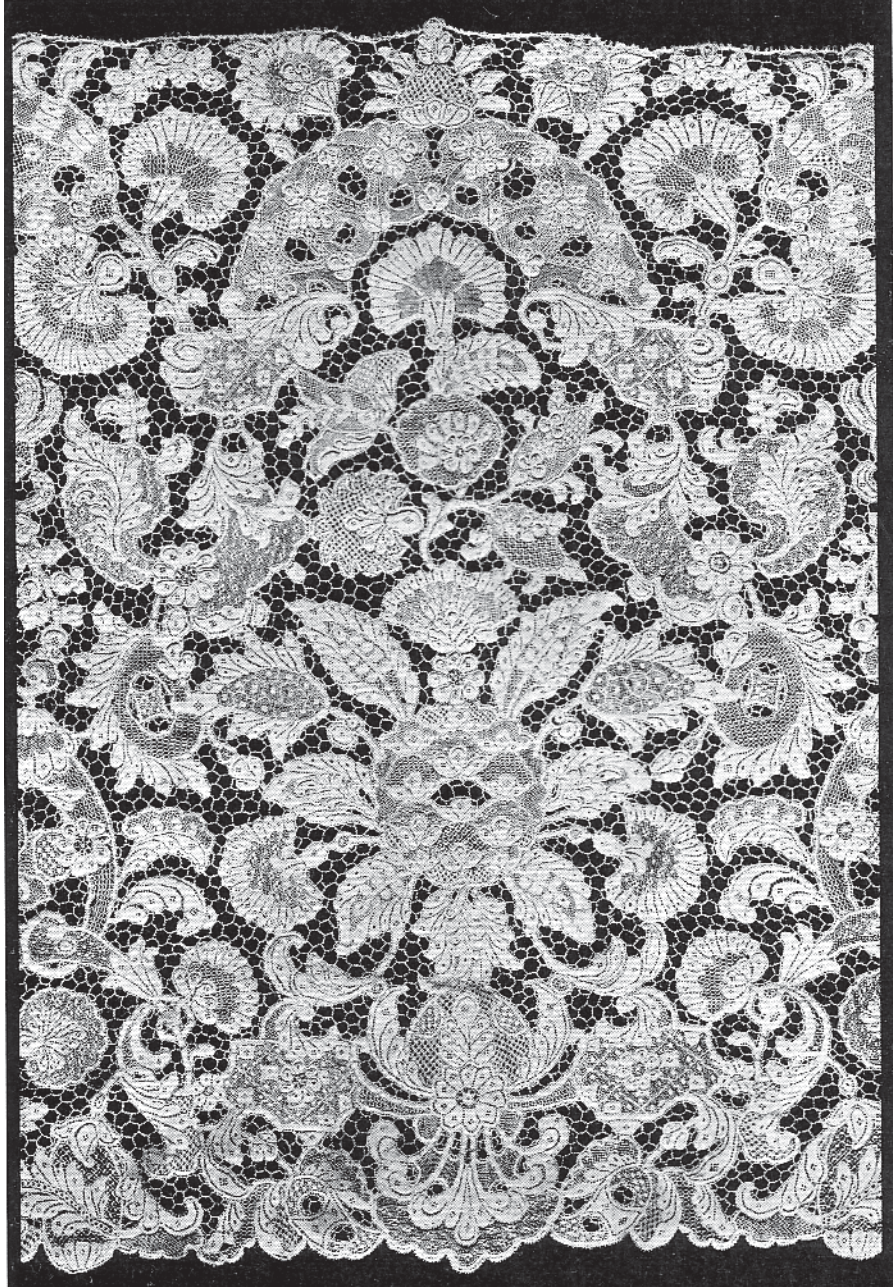

Fig. 44. Point de France.

artistiske frisure rigtig styg, overdreven som den blev med tiden; den vokset i høiden saa sterkt, at den maatte holdes oppe med virrer; snart var den en skive for satirikernes spot.

«Stenkerque» var benævnelsen paa en kniplingsmode, brukt av herrer og damer i slutningen av det 17de aarhundrede. Moden opstod ved, at en prins av blodet deltok i slaget ved Steenkerken med saa kort tid til forberedelse, at han kun fik slængt sit halstørklæde om sig og puttet enderne ind i vesten. Da slaget blev vundet av franskmændene og prinsen saaledes fik heltery, slynget alle halstørklædet om sig à la Stenkerque. Naar man hører, at en prins gaar i krig med kniplinger, kan man være overbevist om, at hans vaabenfæller gjør det samme, og det gjorde de, officererne hadde kniplingsmansjetter og lugtevand paa sine kniplingslømmetørklær; men krig bringer fordærvelse, især over kniplinger, tilslut var det bare fillerne igjen, av den grund blev der erklært vaabenstilstand og nye kniplinger sendt ut i felten for at erstatte de andre.

I aaret 1688 forærte madame de Maintenon den for sine intriger bekjendte hertuginde av Chevreuse et badeutstyr, der foruten en peignoir bestod av badematte og haandklæde, alt rikt kniplingsbesat, samt en meget bred kniplingsvolant til at fæste rundt badekarret. Da man likesaa hyppig tok imot sine venner i badet som ved sin lever, la man stor vejt paa badeutstyret.

Utstillingen i Hôtel Rambouillet av de to modedukker «Grande Pandore» i stort toilette med de allersidst kreerte kniplingsmoder, og «Petite Pandore» i deshabilité, blev hvert aar imøteset med spændt forventning.

Der var gode kunstneriske traditioner i Hôtel Rambouillet. Forældrene til disse som utstillet modedukkerne, stod særlig vel anskrevet hos enkedronningen, Maria av Medici; faren, markien av Rambouillet, var øverste kammerherre hos Ludvig den 13de, markisen var født Pisani — altsaa italienerinde. Disse to var midtpunktet for hele den litterære, artistiske og mondæne verden i Paris. Deres saloner var de mest søkte, og markisen hadde tydelig medbragt fra sit fædreland en utrolig evne til at arrangere balletter, optog, maskerader og allehaande surpriser.

Efter utstillingen i Hôtel Rambouillet gik dukkerne paa runde i Europa «forat damer av rang kunde danne sin smag efter disse modeller». De blev sendt til Wien, London og Italien. I Venedig blev de utstillet i Merceria, hvor de under «himmelfartsfesten» — Sensadagen — var et av de største attraktionsnummere.

Ved det nantiske edikts ophævelse gav Ludvig den 14de sin elskede kniplingsindustri et haardt støt; skarer av hugenotter, i hvis hænder en hel del

av kniplingsindustrien laa, utvandret. Da Ludvig den 15de besteg tronen, var derfor kniplingsindustrien paa retur i Frankrike. Desværre; ti rokokoens toiletter krævet kolossale mængder av kniplinger. Krinolinen hadde forlængst overskredet latterlighetens grænse, og den var tæt besat med kniplingsgarninger. Atter maatte Frankrike ty til sine naboer efter kniplinger, og nu var det Nederlandenes hvite kniplingsflom, der skyllet ind over landet. Nederlandene, som nu endelig fri for Spaniens hjemsøkelser, hadde skapt sig en straalende kniplingsindustri i tidens stil, rokokoen. Rokokoens lette ynde var nu den altbeherskende smag, og Nederlandenes utsøkt fine lin egnet sig fortræffelig til denne type. Den italienske genre var nu helt ute av betragtning til profant bruk; men kirkerne holdt strengt paa den gamle kunst, og i Frankrike saavel som i Italien var det storartet hvad kirkerne ofret paa kniplingskontoen.

De store, hængende mansjetter, «engageanter», krævet ogsaa mange kniplinger, og alle — baade damer og herrer — brukte dem, ja, tjenerne kunde heller ikke undvære dem, og det var meget upraktisk, naar maten skulde serveres, — engageanterne dasket ned i sausen; men saa streiket tjenerne, de negtet helt enkelt at servere den slags generende føde.

Jaboter eller daskekluter, som de blev kaldt i Norden, hørte ogsaa med til datidens toiletter.

De smaa hodesæt med lange kniplingsbaand eller barber har til alle tider spillet en rolle i toilettets historie. Kniplingsbaandenes arrangements har ved hoffene været under etikettens reglement. Enten skulde baandene være fæstet op paa hodet eller hængende — det sidste ved store anledninger. Madame de Campans skriver herom i sine memoirer: «Maria Antoinettes overhofmesterinde, madame de Noailles, var dyden selv; men etiketten var for hende likesaa nødvendig som den luft hun indaanded. En dag kom jeg ganske ufrivillig til næsten at skræmme livet av denne dame. Dronningen gav audiens. Alt var i orden, saavidt jeg forstod. Pludselig ser jeg madame de Noailles øine rettet paa mig, hvorpaa hun hæver øienbrynene høit op i panden og derpaa sænker dem dypt ned igjen. Comtessens ophidselse vokset. Dronningen saa dette og hvisket skyndsomt: «Slip ned Deres barbebaand ellers dør komtessen.» Dragtetiketten lød: «Hængende barber.»

Ved krinolinens avskaffelse innskærpedes kniplingsbehovet enormt. Av kniplinger foretrak Maria Antoinette dem med mest mulig reseau og enkelt mønster. Den fra Indien hjemførte musselin benyttet dronningen meget til sine fichuer; men dette indfald at klæ sig enkelt skal vi nu se vakte parisernes kritik over den stakkars dronning, der aldrig kunde gjøre det

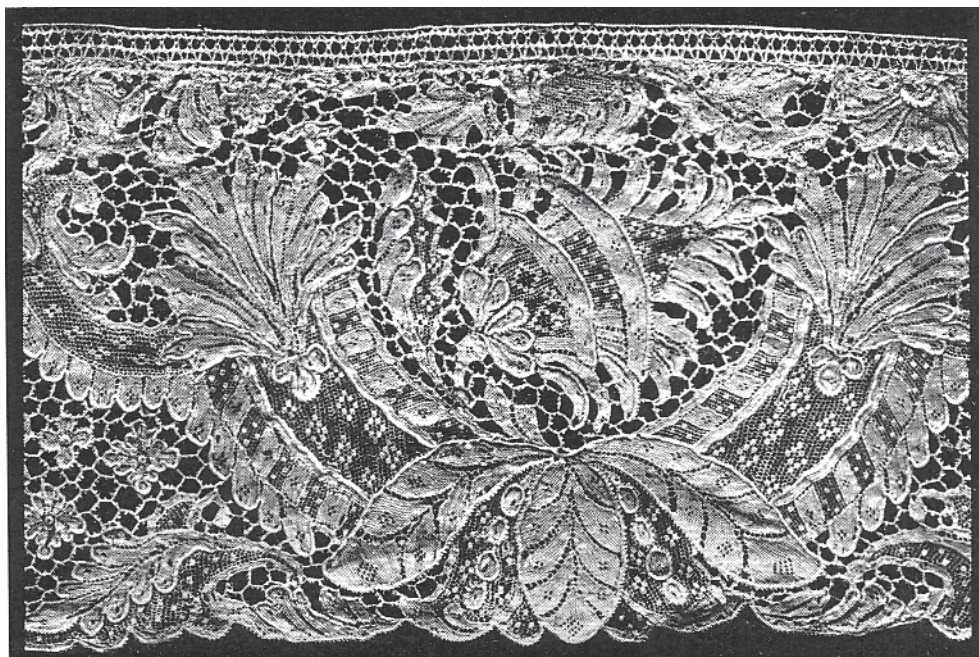

Fig. 45. Alençon.

franske folk til pas. I salonen blev der 1783 utstillet et maleri av Marie Antoinette malet av madame Lebrun. Dronningen er iført en «gaulle», det er et hvitt, langt linned, ganske enkelt, en kreolsk dragt, som da var bragt paa mode. Pariserne, der altid før hadde knurret over hendes smykker og kostbare falbalader, var likesaa misfornøiet over dronningens nye smag, toiletet, der kun bestod av musselin og battist. Der var til stadighet trængsel om billedet. «Hun er klædt som en kammerpike,» sa nogen. «Hun vil ruinere al vor industri,» sa en anden. Kritikken blev saa truende at billedet maatte fjernes.

Revolutionsaarene 92–93 gav kniplingsindustrien dødsstøtet. Mange fabrikker sluttet da for aldrig mere at komme igang.

Først under Napoleon kom der atter liv og rørelse i kniplingsindustrien.

Napoleon elsket kniplinger; han beundret dem som kunstverk. Især protegerte han Alençon, Chantilly og Brüssel, hvilke han indførte som obligatoriske til bruk ved hoffet i Tuilerierne. Napoleon indsendte kolossale bestillinger, og man sa at aldrig hadde kniplinger været mere en vogue end i begyndelsen av hans keisertid.

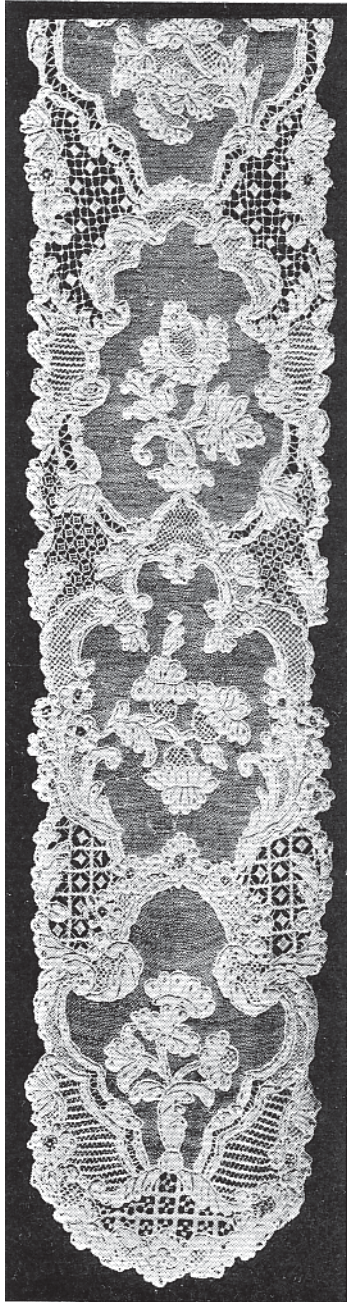

Fig. 46 a. Alençon.

Av nye modesaker kan der under Napoleon I nævnes kniplingsvifter og kniplingsparasoller.

Shawler og mantillaer blev kniplingsindustriens hovedprodukter i midten av det 19de aarhundrede.

De store hovedgrupper i den franske kniplingsproduktion er: Alençon med Argentan, Chantilly, Caen, Bayeux, Le Puy, Mirecourt, Rheims, Cambrai, Chateau Thierry, Sedan.

Alençon. Alençon er en liten by, der ligger i Paris' nærhet; kniplingen, der har gjort stedet berømt, har navn av byen og er syet; den blev derfor ogsaa ofte kaldt à l'aiguille. Vi har hørt, at Colberts første kniplingsetablissement var i Alençon og at i dens første virksomhet kopieres de venetianske kniplinger med beundringsværdig dygtighet.

Alençon fik imidlertid snart sin egen stil, det franske folk har altid været flinke til at opta nye idéer og avpasse dem efter sit eget behov, og i dette tilfælde var resultatet glimrende. Mønstrene blev mindre — mere delikate —, og der blev brukt finere traad end brukelig var i Italien. Briderne blev mindre og mere regelmæssig sammenstillet. Omkring 1717 fremstod den sydde reseau, som er en efterligning av den kniplete, der bruktes i de flamske provinser. Fra denne tid stammer Alençons smukkeste arbeider. De er syet med den utroligste dygtighet, som næsten ikke kan opfattes med det blotte øie; man bør ha et forstørrelsesglas til hjælp for helt at nyde de mange finesser.

Kniplingen syes i smaa sectiver paa pergament som underlag, disse føies sammen med et usynlig sting (r a c r o c). Der var tolv tekniske forskjelligheter og hver teknik hadde sin specialist. Det typiske ved Alençon er dens fine klare maske i dens reseau. Denne maske gjøres med udelukkende dobbelt tvundet traad.

Stingene slynges i sløife om horisontale traade, som man først fæster tvers over kniplingen, i dens hele bredde, saaledes virker reseauet som om der var linjer i det. Da reseauet arbeides av flere paa en gang, blir det ofte av en henrivende uensartethet. Dens anden typiske egenskap er dens utprægede stive kontur, der fremkommer ved, at en liten bundt hestetaggel forsigtig lægges om mønstret og syes tæt over med knaphulssting. Dette er den eneste kniplings-type, der har denne teknik.

I begyndelsen av Ludvig den 16des tid blev mønstret meget enkelt, reseauet overstrøes med smaa punkter og smaa blade.

Tiltrods for Alençons tekniske fuldkommenhet, kunde den i én retning ikke sammenlignes med Brüssel. Alençons tegning av blomster var sjelden kopiert efter naturen, mens Brüssels gjengivelser av roser og kaprifolier var værdige en hollandsk malers pensel. Alençonkniplingen blev derfor ofte sendt til Brüssel for at faa indfældt «les modes», der i Brüssel hadde en saa rik variation.

Alençons virksomhet har gaat i store kurver. Dens glanstid under Ludvig den 14de kjender vi; men ved det nantiske edikts ophævelse led særlig Alençon, og produktionen avtok.

Napoleon fik atter produktionen op. Paa grund av denne kniplings komplicerte teknik blev den i regelen kun lavet til mindre ting som hodesæt og smalere kniplingslængder; men dette var ikke nok for Napoleon, han bestilte store stykker, bl. a. et helt sengeutstyr, som bestod av gardiner, sengeteppe, laken og putevar. Hovedmotivet i mønstret var ørnen, som i klørne holder en tordenkile – Frankrikes vaaben under Napoleon. Forøvrig var hele reseauet oversaadd av hans eget merke, bierne. Med Napoleons fald sank atter tilvirkningen. Flere forsøk gjordes for atter at gjenreise den; men det var vanskelig, publikum foretrak den nu saa moderne lette silkeblonde.

Fig. 46 b. Alençon.

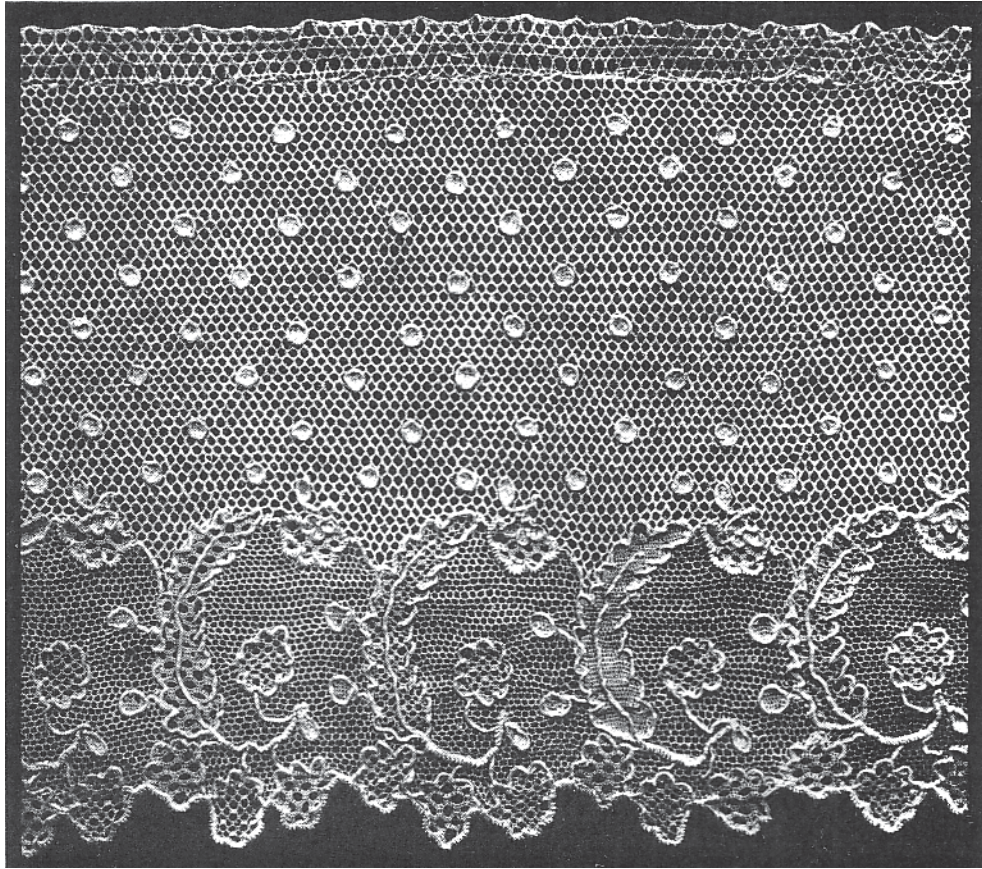

Fig. 47. Argentan.

Under Napoleon den 3dje og Eugenie hadde den en efterblomstring. I sin trousseau hadde keiserinden bl. a. en Alençon-knipling, som hadde beskjæftiget 36 kvinder i 18 maaneder. Prisen var 22 000 frcs.

Keiserprinsens vuggeutstyr var ogsaa rikt besat med kniplinger fra Alençon, i fortegnelsen over dette staar nævnt 12 dusin broderte kjoler, alle rikt besat med Alençon, «hver enkelt av kjolerne et litet kunstverk».

I vor tid laves Alençon væsentlig i Burano — og i Brüssel, hvor den kaldes *point à l'aiguille* (i England kaldes den *point de gaze*). Dens mønstre er glimrende, det er brillante gjengivelser av blomster, bregner og græsstraa og en uendelig variation av blade. Tiltrods for, at den moderne Alençon er perfekt baade med hensyn til teknik og mønster, mangler den

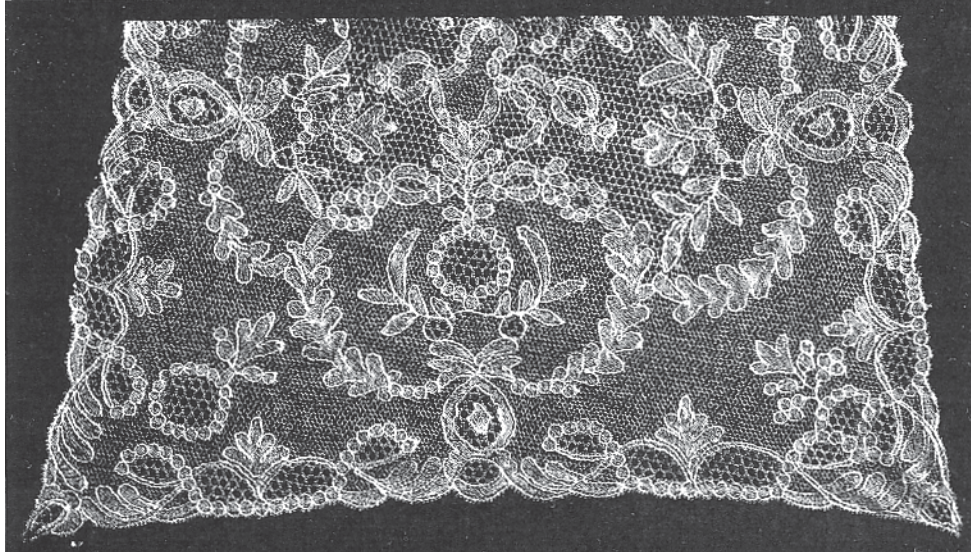

Fig. 48. Hvit Chantilly.

dog efter min mening den charme, der er over den enkleste Alençon fra gamle dage. Nu arbejdes kniplingen i ett av en og samme person.

Point d'Argentan. Argentan er Alençons naboby, og kniplingstypen, som er ens, forveksles ofte. Madame Despierres som grundig og videnskabelig har studert disse kniplingscentra, konkluderer sine undersøkelser med, at «i Alençon arbejdes der absolut alle sorter sydde kniplinger, mens kniplingerne i Argentan kun blev syet paa det 6-kantete reseau, hvis sider atter var syet over med knaphulssting».

Argentella henregnes av mange kniplingsautoriteter til de italienske. Rigtignok har den som de ældste Alençon og Argentan mange likhetspunkter med de fineste venetianske. Men Argentellaen er allikevel utvilsomt en Alençon, deres rette konturer, deres forfranskede mønstre tyder paa, at de begge flyter fra samme kilde. Argentella har som oftest «fond rosacé», som var meget en vogue og ofte bruktes i Alençons modes (prydnet).

Chantilly, Caen og Bayeux. Byen Chantilly, som var centret for et stort kniplerdistrikt, har git sit navn til alle kniplinger herfra.

Paris' umiddelbare nærhet bidrog meget til kniplingernes hurtige avsetning og fra i førstningen kun at lave rene smaating, som «geuse», d. e. tigerknipling, kom man snart til at producere større ting.